

Fenomen ljubavi u Platonovom Simpoziju

Major, Tia

Undergraduate thesis / Završni rad

2022

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Teacher Education / Sveučilište u Zagrebu, Učiteljski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:147:750612>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-07-18**

Repository / Repozitorij:

[University of Zagreb Faculty of Teacher Education - Digital repository](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Tia Major

FENOMEN LJUBAVI U PLATONOVOM SIMPOZIJU

Završni rad

Zagreb, rujan, 2022.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
UČITELJSKI FAKULTET
ODSJEK ZA ODGOJITELJSKI STUDIJ

Tia Major

FENOMEN LJUBAVI U PLATONOVOM SIMPOZIJU

Završni rad

Mentor:

Izv. prof. dr.sc. Tomislav Krznar

Zagreb, rujan, 2022.

SADRŽAJ:

UVOD	1
1. PLATON I SOKRAT	3
2. O PLATONOVOM SIMPOZIJU	5
3. MITOLOGIJA	7
4. EROS-TJELESNA LJUBAV	9
5. FILIA-PRIJATELJSKA LJUBAV	12
6. AGAPE-BOŽANSKA LJUBAV	14
7. ŠTO NAM PLATON KAZUJE DANAS?	16
ZAKLJUČAK	18
LITERATURA	21

SAŽETAK

U ovom radu planiram se baviti antičkim poimanjem ljubavi kod starih Grka. Platonov koncept ljubavi i moderna definicija ljubavi se uvelike razlikuju. Pokušat ću dočarati svu ljepotu Platonove ideje ljubavi. Kao glavne izvore koristila sam Platonov „*Simpozij ili o ljubavi*“, te Podrugov „*Platonov simpozij- Eros kao počelo filozofije*“. Struktura rada je podijeljena na sedam poglavlja u kojima pokušavam iznijeti ideje ljubavi o kojima su govorili Platonovi govornici. Kroz ta poglavlja pokušavam shvatiti antičku misao, Platonov koncept ideja, dogmatsko razmišljanje, mitologiju i religijsko poimanje ljubavi te dati svoju kritiku i osvrt iz suvremene perspektive.

Objašnjavam Platonov i Sokratov značaj, oblik i strukturu Simpozija koja nije slučajna, već ima svoj početak, sredinu i završetak. Govornici su poredani tako da svaki sljedeći nadopunjuje prethodnog i dodaje novu perspektivu, a Sokratov govor je s razlogom u sredini. Dotičem se mitoloških elemenata u djelu kojima antički likovi opravdavaju svoje teorije i ideje. Izdvajam tri vrste ljubavi kao bazu Platonove misli o ljubavi te propitujem Platonov doprinos za napredak suvremenog društva, istinitost njegovog svijeta ideja i problematiku temeljnih postavki Platonove filozofije i dijalektike.

U današnje vrijeme ljubav je često trivijalizirana i banalizirana, a s druge strane doživljava se nedostižnom, lišena je duhovne dimenzije i promatra se kao sredstvo postizanja vlastitog zadovoljstva. Ovim radom želim osvjestiti čitatelju značaj ljubavi u ljudskoj kulturi i tradiciji, nužnost govora o ljubavi kao formi preispitivanja samoga sebe i postizanje osobne sreće.

KLJUČNE RIJEČI: ljubav, Platon, Eros, mitologija, filozofija

SUMMARY

The phenomenon of love in Plato's Symposium

In this paper, I plan to deal with the ancient concept of love among the ancient Greeks. Plato's concept of love and the modern definition of love differ greatly. I will try to convey all the beauty of Plato's idea of love. I used Plato's "*Symposium*" and Podrug's "*Plato's Symposium, Eros as the beginning of Philosophy*" as the main sources. The structure of the work is divided into seven chapters in which I try to present the ideas of love that Plato's speakers spoke about. Through these chapters, I try to understand ancient thought, Plato's concept of ideas, dogmatic thinking, mythology, the religious concept of love, and give my criticism and review from modern perspective.

I am explaining Plato's and Socrates' significance, form and structure of the Symposium, which is not accidental, but has its own beginning, middle and end. The speakers are arranged so that each one complements the previous one and adds a new perspective and Socrates' speech is in the middle for a reason. I touch the mythological elements in the Symposium with which ancient characters justify their theories and ideas. I have singled out three types of love as the basis of Plato's thought on love, and I question Plato's contribution to the progress of modern society, the truth of his world of ideas, and the problematic of the fundamental assumptions of Plato's philosophy.

Nowdays, love is often trivialized, and on the other hand, it is perceived as unattainable, devoid of a spiritual dimension and viewed as means of achieving one's own satisfaction. With this work, I want to make the reader aware of the importance of love in human culture and tradition, the necessity of talking about love as a form of self-examination and achieving personal happiness.

KEY WORDS: love, Plato, Eros, mythology, philosophy

UVOD

Danas se često spominje pojam ljubavi iz vlastitog iskustva. Zato imamo mnogo shvaćanja ljubavi. Pojam je postao površan, govori većinom samo o povezanosti između dvije osobe. To se čini vrlo siromašno. Smatram da je u radu s djecom bitan element, ako ne i najbitniji, ljubav prema tom poslu, a iz nje proizlaze briga, trud, žrtva i posvećenost prema bićima kojima je uz njegu, igru i razgovor, vrlo bitno da se osjećaju sigurno i voljeno. Za razliku od današnjeg shvaćanja ljubavi i veze u kojoj partneri žele biti prihvaćeni onakvi kakvi jesu, Platonova ideja jest da bismo trebali težiti promjeni na bolje, svatko zasebno, ali i tako da možemo učiti jedno od drugoga i zajedno napredovati. Tako zamišljeno, čini mi se predivno i zaista rijetko u današnjem društvu. Međusobno nadopunjavanje i osobna sloboda za napredak ključni su za čvrstu i stabilnu vezu.

Ljubav se ne može jednostavno definirati, ona se ne vidi izvana, nije jedan osnovan osjećaj, a opet je prisutna kod svih bića. Svi smo doživjeli neku vrstu ljubavi u svojim životima. Ponajprije ljubav svoje majke pri rođenju, obitelji prema nama i obratno, ljubav prema prijateljima, prema ljudima koji su u jednom trenutku bili bitan dio našeg života, ljubav prema životinjama, prema svom poslu, prema Bogu. Ona je prisutna svugdje i u svakom trenutku. Kad nekoga (ili nešto) voliš, spreman si napraviti djela bez očekivanja, iz altruistične i nesebične namjere. Je li zaista naša namjera takva ili postoji još neki razlog? Kakve ljubavi postoje? Je li neka vrsta ljubavi bitnija i značajnija od druge? Što o ljubavi piše Platon? Je li njegovo viđenje ljubavi i danas aktualno? Sve su to pitanja na koja kroz ovaj rad pokušavam odgovoriti.

Ne postoji mnogo izvora koji se bave Platonovim Simpozijem. Najopširnije o toj temi pišu Berislav Podrug u knjizi *Platonov Simpozij- Eros kao počelo filozofije*, te Ozren Žunec u knjizi *Iskonska narav*. Općenito o Platonovoj filozofiji, te ponajviše o njegovom djelu *Država* imamo više radova i članaka koji govore o problematici utopijskog društva kakvog je Platon prikazao u spomenutom djelu. To je jedan od razloga koji me potaknuo da se bavim upravo tom temom. Željela sam pisati o ljubavi kakvu su opisali antički grčki pisci te ju usporediti s današnjim viđenjem i istaknuti njen značaj i veliku važnost u životu pojedinca, od privatnog, intimnog, do poslovnog i kolektivnog shvaćanja ljubavi.

Za početak sam predstavila Platona i Sokrata kao značajne antičke filozofe. Pisala sam o Platonovom značaju za tadašnje društvo, navela sam najbitnija njegova postignuća te jedne od poznatijih djela. Osvrnula sam se na važnost i karakteristike samog Simpozija, a kroz mitološku perspektivu sam objasnila antičku misao i argumentaciju. U sljedećim poglavljima sam se bavila trostrukom podjelom ljubavi kako ju je Platon prezentirao. Za sam kraj pokušala sam aktualizirati Platonovu misao u suvremenom svijetu. Smatram da je ljubav neistražena i kompleksna, snažna i iskrena, a iz nje proizlaze osjećaji i djela koja mijenjaju svijet. Iz ljubavi smo nastali, ona nas vodi kroz sve stadije života, prepreke i zadaće, tjera nas da budemo bolji ljudi, očeličuje nas u svim izazovima koji nas očekuju iz dana u dan, godine u godinu. Zbog ljubavi smo spremni izaći iz svakodnevnog, nadići se iznad vlastitih ograničenja, pobjeći iz zone komfora i sigurnosti.

Upravo zbog važnosti ljubavi u životima svih ljudi, pa tako i ljubavi u odgoju odlučila sam napisati rad o toj temi.

1. PLATON I SOKRAT

Platon je vrlo utjecajna osoba koja je živjela u Ateni u 5. stoljeću prije Krista. Porijeklom dolazi iz dobrostojeće aristokratske obitelji. „platon“ znači širok i postoji više teorija o tome zašto je dobio taj nadimak. Jedni misle da je zbog toga što se bavio hrvanjem, drugi da je zbog širine čela, a treći smatraju da se ne odnosi na tjelesne karakteristike već na širinu njegova znanja. Njegovo pravo ime je Aristokle. On je bio antički filozof, Sokratov učenik i Aristotelov učitelj, osnivač Akademije i peripatetičke škole. 387. godine prije Krista, po povratku u Atenu, osnovao je vlastitu filozofsku školu u Akademovom vrtu. Akadem je bio vlasnik zemljišta, ali postoji teorija da je on legendarni grčki junak. U ranom razdoblju Platon se bavio idejama, pa tako i idejom ljubavi o kojoj će biti riječi u ovome radu. Platon uči da je bitak svega ideja, a one su vječne, nepromijenjive biti svega. Gotovo sva njegova djela su očuvana, što nam govori o velikom ugledu koji je uživao kroz povijest. Među njegovim djelima ističemo *Lisid ili O prijateljstvu*, *Država*, *Gorgija-protiv retorike*, *Fedar- o podjeli duše*, te *Simpozij ili Gozba* o čemu je u ovom radu riječ. Platon se zauzimao za jedinstveno poimanje ljubavi. Ljubav je prema njemu najveće dobro, ona različito povezuje u jedno. O tome piše u svojim djelima *Lisid* i *Gozba*. Platon je stupnjevao ljubav. Poznata je njegova alegorija o pećini u kojoj se bavi našom slikom stvarnosti.

Sokrat je jedan od najizrazitijih i najpopularnijih ličnosti cjelokupne povijesti. On je bio grčki filozof, bavio se moralom i etikom. Nemamo njegovih spisa, jer nije vjerovao u pisanu riječ, sve o njemu saznajemo iz Platonovih tekstova. Sokrat je imao dvije žene. Jedna se zvala Ksantipa, s kojom je imao dvojicu sinova, a druga Mirta. Ksantipa je dobila oznaku svadljive žene, te je Sokrat poznat po jednoj izjavi koja potkrepljuju tu činjenicu.

"Svakako se oženi. Ako dobiješ dobru ženu, bit ćeš sretan. A ako dobiješ lošu ženu, bit ćeš filozof."
(Faktopedija, str.185, 2004)

Po njemu jest vrlina smisao života. Koliko znamo, nikada nije napustio svoj rodni grad. On želi popraviti društvo, preodgojiti sugrađane i usmjeriti ih prema idealima. Odredio je pojmovnu spoznaju. Sokrat je svoje sugovornike dovodio do prave spoznaje postavljajući im pitanja što se naziva majeutika.

To je „metoda raspravljanja i zaključivanja, način Sokratova vođenja razgovora koji se temelji na tome da se iz sugovornika »izvuče« (kao što primalja izvlači dijete iz majke) prava istina. Istina je potencijalno prisutna u onome koji joj teži, pa se u početku rasprave najčešće upućuje na pogrešne odgovore (elenktika), u drugome dijelu odbacuje se sve proturječno i netočno (protreptika) tako da se od sugovornika izvlači prava istina i spoznaja o onome o čemu se govori.“ (Faktopedija, str.192, 2004.)

Sokrat je za Platona ideal moralnih vrлина: hrabrosti, pravednosti, skromnosti, umjerenosti i mudrosti. Osuđen je na smrt zbog optužbe da kvari mladež. (Kalin, str.138, 2014)

2. O PLATONOVOM SIMPOZIJU

Platonov "Simpozij" ili "Gozba" po mnogima je najbolje od sačuvanih prozih djela antičke grčke književnosti, u žanrovskom je smislu začetnik dviju vrsta, simpozijskog dijaloga i erotske ili, točnije, erotološke književnosti. Platonovo djelo, jednako kao i Ksenofontovo, povezuje dijaloški oblik razgovora uz piće s tematikom ljubavi odnosno erotologije.

Doslovan prijevod simpozija jest "zajedničko uživanje". U Grčkoj je bilo popularno ritualno pijenje kao religiozna ceremonija povezivanja čovjeka s bogovima. Cijenilo se vično držanje govora kao sposobnost svakog obrazovanog i slobodnog građanina polisa te su se govornici nerijetko nadmetali u svojim izlaganjima kao što je i u ovome djelu prikazano. Pobjednika tog "natjecanja" se poštuje i štuje poput boga. Govornici u Gozbi vođeni su razumom, a u samom početku naglašeno jest kako im nisu potrebne plesačice i glazba kako to inače biva. Atmosfera tijekom cijelog razgovora, odnosno svih dijaloga u djelu stapa duhovno i erotično te su teme, prvenstveno stovanje boga Erosa u skladu s tim. Platon je pazio na strukturu djela što se vidi po tome što je središnja tema, Sokratov govor, baš na sredini knjige, a to znači da je njemu najvažnija (samo ono lijepo nalazi se u sredini) Djelo je jedna savršena cjelina koja ima svoj početak, sredinu i kraj.

Apolodor jest izvjestitelj simpozija koji na putu od morske luke prema gradu kroz prisjećanje govori o druženju. Tu možemo primijetiti povezanost kretanja i govora, te pučinu kao neku beskonačnost, a polis kao uređenu zajednicu i ograničenost.

Platonu je stalo do vjerodostojnosti onog što iznosi i njoj treba doprinijeti plastičnost i uvjerljivost likova koji se javljaju. Sokrat je glavni lik i tema dijaloga. On se prvi pojavljuje i zadnji napušta pozornicu. Jedini je kojeg vino ne može svladati. Prikazan je kao čovjek ljubazna karaktera, taktičan, ali i pun duha. Više puta se naglašava njegova potpuna kontrola duha i tijela, a njegova umna i moralna nadmoć prava je tema dijaloga. Sokratov govor je smješten u sredinu djela čime dobiva na značenju i postaje središnja točka cijelog dijaloga.

Dialog započinje tako što Apolodor na pitanje nepoznatih o gozbi kod Agatona i o govorima o Erosu koji su tom prilikom bili izgovoreni, spremno pristaje da im otome ispriповjedi što zna. Slijedi kratak uvod u gozbu s opisom toga kako ga je Sokrat uveo k Agatonu. Nakon opisa pozornice, kao što to inače čini u svojim dijalozima, Platon niže govore učesnika. To je pet uvodnih govora, zatim Sokratov i na koncu Alkibijadov. Te su tri sadržajne cjeline protkane razgovorima,

upadicama i zadirkivanjem veselog društva. Na kraju sve završava općim bančenjem, gosti se razilaze, Agaton, Aristofan i Aristodem zaspu, a Sokrat, jedini koji je ostao pribran i trijezan, odlazi „provesti dan kao i svaki drugi“. (Platon, Simpozij, 223d).

Prvi dio čine govori petorice sudionika koji su govorili prije Sokrata. Fedro se zanima za erotičke govore. Stil mu je jednostavan i sadržajno siromašan. Ničime se ne uzdiže nad razinu prosječnog atenskog građanina. Služi se obiljem mitoloških aluzija i citata, ali bez neke osobite dubine i kreativnosti, jednostavnim oslanjanjem na autoritete i tradiciju. Pausanija iz Kerama polazi od mitološki utemeljenog polazišta da postoje dva Erosa i to dosljedno dalje razvija, prikrivajući na taj način vještu obranu pederastije kao ljubavi radi vrline. Pausanija naginje konvencionalizmu i legalizmu, no ispod njegove argumentacije probija senzualistički usmjeren interes. Eriksimah je liječnik, pedant i u svemu zagovara umjerenost. Preuzima od Pausanije narativ o dva erosa, ali ga nevješto primjenjuje. Tumačeći Heraklitovu izreku pokazuje veliku krutost i dogmatičnost. Stilski je suhoparan, pun ponavljanja, dvosmislenosti, sofizama i nedosljednost. Aristofan je predstavljen kao vješt govornik, majstor jezika, bogate imaginacije i duhovit. Ismijava znanstvene aksiome, izaziva smijeh ali nije vulgaran. Svojim pomalo grotesknim slikama izruguje se Hipokratovu učenju o ljudskoj naravi. Njemu je Eros zapravo žudnja za potpunom i cjelovitošću, za cjelinom. Ta misao kao konačni rezultat Aristofanova govora pokazuje ljepotu i dubinu. Ljubav je nešto dublje od strasti za tjelesnim zadovoljenjem. Agatonov je govor pun mitoloških referenci i kritike prethodnih govornika. Profinjen i otmjen, ugledan i popularan koristi Gorgijine sheme u svom govoru koji je sadržajem isprazna pohvala Erosu. Zatim nastupa Sokrat metodično koristeći dijalektiku kao bazu retorici, a ne obrnuto što su činili predhodni govornici. Govori i demonskoj naravi Erosa koji se nalazi između bogova i ljudi. Eros je s jedne strane siromašan jer želja nema svoj objekt, a s druge je bogat živom energijom. Eros implicira umnažanje u sferi ljepote i potrebu prokreacije u svrhu besmrtnosti. Alkibijad je zadnji govornik koji nije opterećen moralnim skrupulama, štoviše on je simpatično amoralan. Svojim kaotičnim stilom pokazuje nam da je zabava na vrhuncu i da zapravo vino vodi glavnu riječ.

Pročitavši Simpozij, posve jasno se nameće i njegova svrha. Platonova je namjera da živom slikom prikaže (idealnog) filozofa kakvim se on pokazuje u životu. (Podrug, str.74, 2016)

3. MITOLOGIJA

Antički autori koriste mitove kako bi opravdali svoje stavove. Tako se neizbježno moramo osvrnuti na mitsko-religijske teme koje Platon navodi u svom djelu. Na nekoliko mjesta u retoričke svrhe spominju se priče o nastanku Erosa, njegovoj naravi i biti, kao i drugi likovi iz bogatog izvora grčkih mitova.

Fedro na početku svog govora odaje počast Erosu slaveći ga kao najstarijeg od bogova i kao takvog izvorom najvećih dobara. Govori još kako nijedan od pisaca ne navodi Erosove roditelje iz čega izvodi da ovaj nema roditelja. Također za Fedra je Eros izvor hrabrosti onih koji ljube. U tu svrhu spominje Orfeja koji zbog ljubavi prema Euridici silazi u had i Ahileja koji iz ljubavi osvećuje Patrokla.

„Eros veliki bog i čudesan kako ljudima tako i bogovima i to kako u mnogome drugome, tako osobito svojim rođenjem. Ta časno je biti jedan od najstarijih bogova“ (Platon, *Simpozij*, 177b)

Pausanija pak govori o dva Erosa i dvije Afrodite. Za njega je Eros pomagač Afrodite, a kako postoje dvije božice, atako imamo i dva pomagača. Prvi par on naziva pučkim. To je ona Afrodita, kći Zeusa i Dione, a druga, nebeska nema majke nego je proizašla iz Urana. On govori kako bogovi najviše cijene predanost i plemenitost u ljubavi, pa su tako kao počasnici dar malom broju ljudi dali da im se duša vrati iz Hada. Djela ljubavi bila su toliko važna bogovima kao vrhovnim zapovjednicima i krojačima sudbine, da su vraćali iz mrtvih.

Aristofan izmišlja mit o prvobitnom životu ljudi istodobno u vidu muškaraca i žene u obliku androgena. Zeus je svakoga rasjeka na pola i razbacao polovice po svijetu kako bi polovice vječno tražile onu drugu.

„Ponajprije, ljudi pripadahu trima spolovima, ne kao sada dvama, muškom i ženskom, nego je pored tih dvaju postojao i treći s osobinama oba ta spola...“ (Platon, *Simpozij*, 189e)

Mitom o takozvanom „hermafroditiskom“ spolu objašnjava i zašto u svijetu postoje homoseksualne sklonosti, jer ako je cjelina bila sačinjena od dvije žene ili dva muškarca, logično je da će one tragati jedne za drugom.

Sokrat u svom govoru Erosa naziva demonom, posrednikom između bogova i ljudi koji se javlja u snu, a u javi obavlja demonske radnje. Diotima govori o rođenju Afrodite, te objašnjava

kako je Afodita lijepa jer je Eros, koji je njezin pratilac i poslužitelj, zaljubljenik u sve ono što je lijepo. Po njoj, Eros je sin Pora i Penije.

„Jer ti misliš da bi Alkestida umrla za Admeta ili Ahilej slijedio Patrokla u smrt ili vaš Kodro položio život za kraljevstvo svoje djece da nisu mislili da će ostati besmrtni spomen na njihovu vrlinu što ga mi sada gajimo?“ (Platon, *Simpozij*, 208d)

U ovom citatu navodi se bitan razlog zbog kojeg ljudi čine djela iz ljubavi, a to je želja za besmrtnim. Namjera možda naizgled proizlaze iz ljubavi, ali sebični gen jest osnovan i neizbježan motiv. Rađanje i opstanak vrste također nam je upisan u genima, nemoguć je bez ljubavi, a konačni cilj, ne u biološkom, već u individualnom smislu jest želja za besmrtnošću, koja je moguća jedino tim sredstvima. Nadživjeti sami sebe možemo ako ostavimo trag stvaranjem potomstva, zapisivanjem i tumačenjem novih i jedinstvenih ideja, koje pridonose napretku društva.

Različiti autori govore o različitim porijeklima Erosa, kako u Simpoziju, tako i u kasnijim djelima, što znači da se nitko ne može složiti odakle zapravo Eros, kako i kad je nastao. S obzirom na to da antički autori nisu bili složni oko podrijetla Erosa, a i mi danas imamo različita tumačenja ljubavi, zaključujemo da ljubav kao takva ne može biti banalna, isprazna, prosta ili jednostavna, već je komplicirana i slojevita, puno dubljeg, pa čak i misterioznog značenja koje ne možemo nikada u potpunosti shvatiti i objasniti.

4. EROS- TJELESNA LJUBAV

Eros, philia i agape su tri riječi za ljubav. Eros je požuda između dvije osobe. Strastvena ljubav praćena seksualnom žudnjom. U dijalogu *Gozba* izrečeno je mnogo hvalospjeva o bogu Erosu. On je bog požude, pa je po njemu jedna vrsta ljubavi dobila ime. Platonov eros se temelji na ljepoti. Eros pretpostavlja ljubav prepunu žudnje i strasti. Ima tri stupnja, ljubav prema mudrosti, duši i prema lijepim tijelima. Platon je eros nazvao demonom, posrednikom između bogova i ljudi.

Platon razlikuje jednostranu i obostranu ljubav. Kod jednostrane nema uzvraćene ljubavi. Primjer je ljubav prema mudrosti ili prema knjigama. Isto tako, ako imamo određenu korist, često iz tog razloga žudimo za nekime ili nečime. To je lažno ljubljenje i ne možemo očekivati da će nam osjećaji biti uzvraćeni. Ljubav ne može biti prava, istinska, ako dolazi iz koristoljublja i ako je jednostrana. Donekle se slažem s tom tvrdnjom. Istina je u tome da je istinska ljubav dvostrana, ali ljubav može biti jednostrana, jedino ako se ne radi o osobama. Postoji ljubav prema interesima, poslu, prema nekim radnjama poput čitanja, plesanja ili bilo koje druge vrste umjetnosti. Sve to se može nazvati ljubavlju, ali takva ljubav je puno slabijeg intenziteta od ljubavi koju odnosom stvaraju dvije osobe. Možda bih prije iskoristila riječ užitek ili sviđanje, ali ako je nekome bitan dio života, ako netko uživa radeći stvari koje obožava dulji period vremena, i to može prerasti u ljubav. Teško je pronaći granicu između osjećaja zadovoljstva i same ljubavi. Smatram da je to individualno. Uzmimo za primjer ples. Netko će reći da uživa plesati, možda pleše svakodnevno, jednom mjesečno ili nekoliko puta godišnje, a druga osoba koja se bavi plesom, njoj je ples život. Ta osoba odrasta u plesu, školuje se, živi ga, osjeća svaki pokret, razumije svaku promjenu položaja svog tijela i njezin osjećaj se može nazvati ljubavlju prema plesu. Ne mislim time reći da svaki plesač nužno mora voljeti svoj posao, ali veća je vjerojatnost da će njihova strast godinama jačati, ponajviše iz razloga što je to njihov izbor, njihov način života.

“Ništa samo po sebi nije lijepo ni ružno...” (Platon, *Simpozij*, 181) može se usporediti s današnjom poslovicom “ljepota je u očima promatrača”. Nemoguće je objektivno odrediti što je čista ljepota, kako ona izgleda koje su joj osobine.

Iako se Platon dotiče ponajviše erotske vrste ljubavi, na kraju se može uvidjeti kako je ona u potpunosti nebitna, odnosno neusporediva s bratskom ljubavlju. Sve što je zemaljsko, tjelesno, sve što se izravno tiče ljudi i njihovih običaja i radnji, na neki način je manje vrijedno, isprazno i

nedostatno ako ne postoji viši cilj, svrha. Rađanje koje se na više mjesta spominje u tekstu jest tjelesni čin, ali ono sadrži u sebi svrhu, a to je opstanak vrste i želja za besmrtnošću. Religije također čistu tjelesnost smatraju nečistom, površnom i ispraznom. Spolno općenje radi užitka smatra se grijehom, a grijeh jest ono što se može pronaći samo kod ljudi, grijeh se treba izbjegavati, a s druge strane on nas čini čovjekom. Aristofan u svom govoru dokazuje da je ljubav nešto dublje od strasti za tjelesnim zadovoljavanjem.

„ Meni se naime čini da ljudi uopće nisu shvatili moć ljubavi, jer da jesu, podigli bi joj najveća svetišta i žrtvenike i prinosili najveće žrtve...“ (Platon, *Simpozij*, 189c)

Aristofan govori o Erosu kao stremljenju k iskonskoj punoći odnosno spajanjem rasječenih ljudskih polovica radi vraćanja u nekadašnji oblik. Tada se vjerovalo da je postojao takozvani hermafroditski spol- muškoženski kojeg je Zeus podijelio i tako nastaje mit o srodnim dušama koje se traže na Zemlji. Traganje za svojom srodnom dušom, osobom s kojom planiramo provesti cijeli život i koja nam u potpunosti odgovara kao druga strana medaljona, za mene je iracionalna težnja za savršenom ljubavlju. Povezanost, zajednički interesi, uvjerenja, skladno planiranje budućnosti i karakterna kompatibilnost mora postojati u početku, a odnos se dalje gradi trudom, žrtvom i dogovorom. Veliku ulogu igra i trenutak u kojem druga osoba dolazi u naš život. Kad bi postojala samo jedna osoba koja nam u potpunosti i savršeno odgovara, postavlja se pitanje je li ona u našoj blizini ili na drugom kraju svijeta? Je li možda živjela prije nas ili se još nije rodila? Kolike su šanse da ćemo ju pronaći, kako znati i po čemu ju prepoznati? Osobno ne vjerujem u postojanje srodne duše. Ideja jest zanimljiva, ali sadrži sve karakteristike mita i nije realna i moguća u stvarnome svijetu.

Fedro smatra da je Eros nastariji bog dok Agaton govori o njemu kao najljepšem i vječno mladom bogu, što dokazuje tvrdnjom da se Eros stalno druži s mladima, pa je i sam mlad.

„ A kao što se stalno druži s mladima, tako je i sam mlad; jer dobro kaže drevna izreka da se slično uvijek drži sličnoga“ (Platon, *Simpozij*, 195b)

Fedro ne shvaća bit Erosa, spominje samo fizičko i izvanjsko, ne spominje rađanje, odnosno Erosova djela.

Eros može biti najstariji kronološki, ali je mladolik likom, jedno ne niječe drugo. Najstariji je u smislu da je ljubav uvjet nastanka života i zato stoji na početku stvaranja, ali je mladolik svojom energijom i djelovanjem, zaigranošću i odašiljanjem svojih strijela.

Pausanija pak govori o dva Erosa, tjelesnom i duševnom, a „ljubav je kod njega u konačnici usmjerenjena spram određene, uglavnom fizički tretirane osobe, ne spram bilo koje više svrhe“ (Podrug, str.236, 2016). Platonova teorija ideja je u svojoj osnovi temeljena na dualizmu koji nije bio toliko rijedak u antici. Ako je nešto dobro, nužno postoji nešto loše. Ako postoji božje, postoji i vražje. Čini mi se da Platon na taj način nastoji prikazati dualnost božanskih bića i mnogostrukost njihovih djelovanja.

Platon kaže kako je bolje ljubiti otvoreno nego tajno i to mladiće koji su manje privlačni od drugih. Postoje istraživanja koja pokazuju kako uz fizičku ljepotu najčešće dolazi i ljepota misli, inteligencija. Koliko je to istinito, ne znam, ali znam da su mnogo pametniji i inteligentniji oni ljudi koji manje brinu za svoj izgled, odnosno nije im jedini u fokusu već pronalaze balans koji je po meni tajna dobroga života. Ni u čemu ne treba pretjerivati. Po Platonu bi to bilo nešto između mudrosti i neukosti. Platon povezuje mladost i ljepotu s ljepotom misli i duše. Sokrat majeautikom (postavljanjem pitanja) dolazi do odgovora kojeg sugovornik ne zna te time miri suprotstavljena mišljenja govornika. Diotima postavlja balans između oprečnih pojmova te objašnjava kako nešto što nije lijepo ne mora nužno biti ružno, postoji i ono između toga. Sokrat Erosa predstavlja kao Demona, jer je po njemu demonsko „sve ono između boga i smrtnika“ (Platon, *Simpozij*, 202d). Žunec u djelu „Iskonska narav“ govori o čovjeku kao erotskom biću u smislu da mu uvijek nešto nedostaje i time pravda žudnju.

Eros jest ljubav prema lijepome, žudnja za njegovim posjedovanjem, a čista tjelesna ljubav, bez duhovne razine gubi svoju bit i značaj.

5. PHILIA-PRIJATELJSKA LJUBAV

Philia je prijateljska ljubav bez seksualne žudnje. Obično se odnosi na ljubav prema polislu i obitelji. Sokrat definira prijateljstvo u Platonovom dijalogu *Lisidu*. To je odnos dvojice koji se osniva na sličnosti i na jednakosti u shvaćanju kreposti, a isto tako i odnos koji nastaje između nekog oskudnog i bogatoga, čemu je temelj suprotnost. Najniži stupanj prijateljstva zasnovan je na različitostima, a najviši na sličnostima.

“Nebeska ljubav je ljubav prema muškarcu koji je prirodno jači i ima više razuma od žene”

(Platon, Simpozij, 181cd)

Ne želim se doticati šovinizma antičkih pisaca i kritizirati njihovu argumentaciju na temelju suvremene moralnosti. Za Aristotela su neki ljudi po svojoj naravi bili predodređeni da budu robovi. To je samo jedan od primjera antičkog pogleda na svijet. Mi danas gledamo odnos muškaraca i žena kao zajednicu ravnopravnih partnera koji svaki svojim kvalitetama doprinose izgradnji i napretku tog odnosa. (Obradović, str.147, 1992)

U staroj grčkoj pederastija je bila važna društvena institucija. Bilo je poželjno ljubiti potencijalno najplemenitije i najbolje mladiće koji bi u zamjenu dobivali znanje i mudrost svojih učitelja. Iako je tjelesno vrlo bitno u odnosu između dva muškarca, prijateljski aspekt u kojem si međusobno pomažu i jedan drugome daju ono što imaju za ponuditi, a ovom drugom nedostaje, jest ipak puno značajniji. Mnogi mladići su željeli biti u takvom odnosu s uglednim starijim građanima. To je bio kontekst njihove kulture i to ostavljamo u tom periodu. Današnji stav o tome je jasan svim zdravorazumskim, mislećim ljudima.

Prijateljska ljubav je ljubav odnosa u zajednici, ljubav odgoja, brige, skrbi, poduke. Primjerice, odlazak u rat je bio čin ljubavi prema Polisu. Liječnik koji se brine o pacijentu, odgojitelj koji se brine o djetetu, brinu se iz prijateljske ljubavi. Čak se i posao odgojitelja može smatrati činom ljubavi prema Polisu (državi) jer odgajatelj skrbi za djecu kako bi u budućnosti država imala zdrave, učene, radišne građane. Odgojitelj, pedagog, ili učitelj ne može dobro i savjesno raditi svoj posao ako ne osjeća barem minimalnu dozu ljubavi prema svojem učeniku, djetetu o kojemu brine i skrbi. Ako odgojitelju nije stalo do dobrobiti djece, ako se ne žrtvuje, nema strpljenja, ne surađuje, stavlja svoje interese iznad djetetovih, krivo uči, manipulira, nameće

vlastite stavove, onda očito ne radi dobro svoj posao. Za prijateljstvo je potrebno dvoje, odnos nužno mora biti dvostran, a tiče se zajedničkog rasta, međusobnog nadopunjavanja, uzajamne koristi i razvoja.

„Od djetinjstva naime osjećam želju za nekom stečevinom kao što svatko za nečim. Jer netko konje želi imati, netko pse, netko zlato, netko časti; ja sam pak u odnosu na to ravnodušan, ali u odnosu na stjecanje prijatelja veoma požudan i više bih volio steći dobra prijatelja nego najbolju prepelicu ili pijetla na svijetu...“ (Platon, *Lisis*, 211e)

Citat iz Platonovog *Lisisa* govori o važnosti i vrijednosti prijateljstva, kao nečeg mnogo vrijednijeg od materijalnog dobitka. I sama smatram da je dobar prijatelj najvrijednija stečevina ljudskog života. Zaslijepljeni stjecanjem materijalnih bogatstava, ljudi propuštaju uvidjeti vrijednost druge osobe. Koliko puta je baš osoba, a ne stvar ili događaj promijenila tijekom našeg života i nas same? Koliko puta nam je bilo najvažnije samo imati nekoga tko će nas saslušati? U koliko kriznih situacija nam je trebao samo savjet i koliko sreću smo osjetili kad smo nekome pomogli? To su stvari koje u životu nemaju cijene i koje ni jedan materijalni dobitak, koliko god izdašan bio, ne može nadomjestiti. Sociološki definiramo ljude kao društvena bića, što znači da smo nužno usmjereni jedni na druge. Iz toga, Platonov govor o prijateljstvu, kao najvrijednijem u odnosu dvoje ljudi, postaje očit.

U kontekstu prijateljske ljubavi možemo gledati i odnos supružnika. Zbog ljubavi oni su spremni preispitivati svoje postupke, surađivati u najvećem izazovu života, revidirati svoje stavove i uvjerenja i podvrgnuti se zajedničkoj svrsi. Skladnost bračnog odnosa, tako teško ostvariva, u svom temelju ima prijateljsku ljubav. Razumijevanje, sebedarje, skromnost, strpljivost su vrline bez kojih prijateljstvo ne može opstati, pa tako ni skladan brak.

6. AGAPE- BOŽANSKA LJUBAV

Platon definira božansku ljubav, agape, kao “Božja ljubav prema čovjeku, ali i čovjekova ljubav prema Bogu.” To je najiskreniji oblik ljubavi.

Današnje poimanje božanske ljubavi opterećeno religijskim i pseudofilozofskim poimanjima, doživljava se kao nešto nadnaravno čega smo mi pasivni primatelji ili to trebamo zavrijediti svojim dobrim djelima. U grčkoj mitologiji, bogovi i njihova djelatnost među nama predstavljaju naše odnose jednih prema drugima, ali to spada u domenu mitologije. Ono čime se Platon bavi je težnja filozofa da spozna nadnaravno, nešto što nije samo po sebi vidljivo, čistu ideju. I sam naziv „filozof“ znači „ljubitelj mudrosti“ jer mudrost je ono za čim vrijedi tragati. Najveću ljubav koju filozof može imati jest ljubav prema spoznaji. Ona ga opsjeda i motivira na potragu za istinom, a za istinu je Sokrat dao svoj život zato što je najvrijednija od svih ideala.

Sokrat govori o Erosu kao demonu, posredniku između bogova i ljudi, a svaka žudnja za rađanjem u ljepoti jest radi besmrtnosti. Sokrat je svjestan da je njegovo društvo neuko, lijepo izvana, ali ga ne razumiju, čak koristi riječ “glup”. Njemu je stalo do istine, mudrosti i bistrog uma i to on smatra lijepim.

„...i čovjek koji posjeduje mudrost u takvim stvarima božanski je, a onaj koji je mudar u drugome, ili u vještinama ili u nekim rukotvorstvima, obični je zanatlija.“ (Platon, Simpozij, 203).

Platon u svom djelu „*Država*“ govori o važnosti svih slojeva društva, od najnižih do uskog broja na vrhu koji se bave mudrošću. Njih naziva filozofima jer bavljenje „božanskim stvarima“ smatra najvišim i najplemenitijim poslom. Današnji ekvivalent bi bili političari, oni koji se bave poslovima države (Polisa). U Platonovom idealnom svijetu državu bi trebali voditi filozofi.

Kroz ovo djelo provlači se i dogmatičnost. Jedina istinska, prava ljubav jest ona prema božanskome biću, jer je jedino božansko sveto i bezgriješno. Jedino prema bogu/bogovima vlada veliko strahopoštovanje. Svi koji sudjeluju u odnosima ljubavi, trebali bi imati određenu odgovornost prema tom činu i stvarima kojima se bave. Nužno je da odgojitelj ima odgovornost prema povjerenom poslu, kao i političar, kao i ljubavnik, ako ne želi loše posljedice svojih djelovanja. Ljubav koja djeluje za zajedničko dobro ispunjena je strahopoštovanjem i odgovornošću zato što misli na drugoga i služi drugome. Iz konteksta vremena u kojem Platon piše, neizbježno je spominjanje božanskih, mitskih principa. U ljubavi ljudi traže besmrtnost.

Platon kaže da se muškarac i žena združuju kako bi došlo do začeca i rađanja jer na taj način ljudi žive besmrtno.

„Jer združenje muškarca i žene je rađanje. A to je božanska stvar, i to je u biću koje je inače smrtno besmrtnan dio, naime trudnoća i rađanje.” (Platon, *Gozba*, 207d)

Platon govori o rađanju kao težnji za besmrtnosti. S obzirom na to da čovjek teži ka onomu što nema, teži i ka besmrtnosti a to može postići jedino rađanjem, ostavljanjem „djela sebe“.

„Trudnoća i rađanje božanski je čin i ono besmrtno u smrtnom biću.“ (Žunec, str.45, 2015)

Prema Ozrenu Žunecu, vrhunac Platonova “*Simpozija*” su Diotimijine riječi:

“Tko je pak do ovdje vođen u stvarima ljubavi, uzastopce i točno motreći ona lijepa, idući kraju ljubavnih tajni, iznenada će ugledati nešto čudesno, po naravi lijepo, baš ono, Sokrate, radi čega su bili svi dosadašnji napori...” (Platon, *Simpozij*, 210e)

Ideja ljepote jest dakle jednaka ideji dobrote. Platon ideju dobrote izjednačava s idejom ljepote. Ako je nešto dobro, s dobrim djelovanjem, dobrim posljedicama i dobrim namjerama onda je nužno i lijepo po naravi. Taj citat me podsjetio na poznatu izreku Augustina Hiponskog koji piše u platonovskoj tradiciji „Ljubi i čini što hoćeš“. Ako su naše namjere vođene božanskom ljubavlju, koja je ispravna, promišljena, lijepa, uzvišena i čista, onda i naša djela poprimaju božanski karakter i po svojoj prirodi su dobra.

Agape je filozofska težnja za spoznajom, mudrošću, znanjem, onim besmrtnim. Platon u Sokratu vidi oličenje takve božanske ljubavi prema istini.

7. ŠTO NAM PLATON KAZUJE DANAS?

U suvremenom svijetu aktualiziranje antičke filozofije može izgledati konzervativno i bespredmetno. Platonova misao u svojoj esenciji ostaje aktualna za sva razdoblja jer nisu se bez razloga generacije mislilaca napajale Platonovom mudrošću. Njegova teorija o svijetu ideja neizbježna je u bilo kojem aspektu ljudskog društva. Nedohvatljivost prave istine opsjeda mislioce do danas. Platona možemo smatrati idealistom, ali on to i jest. O njegovim teorijama društva možemo govoriti kao utopijama, ali one to i jesu.

U svojoj filozofiji Platon nam daje ideal kao nešto prema čemu treba stremiti, u što se treba ugledati, ali što nikad ne možemo ostvariti. Njegova Država govori o ustrojstvu društva koje je tako savršeno organizirano, u kojem svaki sloj ispunjava svoju funkciju, igra svoju ulogu, međusobno se nadopunjujući, čini se nemogućom, neostvarivom i idealnom. Današnje države temelje svoju moć i vlast na socioekonomskim odnosima koje za svoju osnovu imaju teorije Adama Smitha. On se smatra ocem suvremene ekonomije. Po njemu je materijalna moć jedina relevantna. Od tuda nastaje kapitalizam koji je danas vodeća političko-ekonomska teorija. U tom svjetlu Platonov filozof na čelu države ne bi imao smisla. On može sudjelovati u političkom životu, ali zbog kompleksnosti sustava nije najpodobniji vođa.

Platonova „božanska ljubav“ je ono čime čovjek nadilazi granice svojih uvjetovanosti, izdiže se iznad biološkog funkcioniranja stvari. Filozofija nas vodi prema istini, a potraga za istinom je plemenit put i to razdvaja čovjeka od životinje. Danas bismo božansku ljubav mogli nazvati razumom i sviješću koju smo dobili kroz evoluciju. Platon nije imao saznanja suvremene znanosti, te je svoja uvjerenja i teorije temeljio na mitovima i metafizici. Platonova ostavština pokretač je propitkivanja i istraživanja. Filozofiju možemo smatrati „majkom“ svih znanosti jer bez obzira na neznanstvenost metoda i izvora tog doba, odnosno nedostatak empirijskih istraživanja i dokaza, antička filozofija u nasljeđe nam je ostavila neke od najvrijednijih ideja. Da nemamo ljubav prema istini, ne bismo svoje društvo, tehnologiju, način života, znanost, podigli na razinu kakva je danas. Sve to možemo zahvaliti ljubavi čovjeka prema istini.

„Kada je u pitanju odgoj mladića, Platon prešutno podrazumijeva sterilnost svih vanjskih uvjeta, a i unutarnjih uvjeta.“ (Krstić, str.51, 2019)

Platon je u Državi napisao način na koji se određuje kojim poslom će se baviti mladići, a to je da ih se od djetinjstva promatra i vidi u kojim su poljima dobri, primjerice, ako je netko spretniji i agilniji može se školovati za vojnika, ako je netko umjetnički nastrojen on će se školovati za umjetnika, odnosno za vrstu umjetnosti u kojoj pokazuje najviše vrlina. Najveći problem u tome jest kontrola vlasti bez individualnog pristupa, bez uzimanja u obzir želja i interesa samih mladića. Osim toga, jedna osoba može biti jednako sposobna u više različitih polja, a i s godinama kako se karakter, osobnost i sam fizički aspekt formira, tako se formiraju i novi interesi, nova znanja i vještine te otkrivaju novi talenti koji nisu bili vidljivi u prvim godinama života.

Nemamo svi iste uvjete i mogućnosti školovanja, nemamo svi istu polazišnu točku, niti smo spremni žrtvovati godine i trošak školovanja kako bismo se ostvarili u ulozi koja jest za nas predodređena.

Već je Platonov učenik Aristotel rekao „Drag mi je Platon, ali mi je draža istina“ (Aristotel, str.63, 1982). Platon svoje teorije temelji na nedohvatljivim idejama. Iz suvremene perspektive Platonova filozofija djeluje iracionalno, idealistično, mitološko, nerealno i naivno.

Koliko god Platonov svijet može djelovati lijepo i ugodno, realnost ga opovrgava. Platon tvrdi da ako je nešto lijepo izvana, nužno je lijepo iznutra. To nije istinito niti je logično te upućuje na krive temeljne postavke Platonove filozofije. Njegov dualizam propušta prepoznati kompleksnost nijansi unutar društva i ljudskih odnosa. Stvari nisu crno-bijelo, nego su lepeza raznih pojmova. Spektar ljudskih djelovanja toliko je slojevit da ga je nemoguće odrediti jednostavnim kategoričkim pojmovima i u tome vidim jedan od najvećih problema Platonove dijalektike.

ZAKLJUČAK

Prema Platonu ljubav je naziv za čežnju prema cjelovitosti i stremljenje ka njoj. Ljubav je filozofska težnja za spoznajom, mudrošću, znanjem, onim besmrtnim. Postoje 3 vrste ljubavi: božanska, bratska i erotska. One se još mogu nazvati i stupnjevima zato što ne možeš dostići božansku ljubav ako najprije nisi prošao kroz erotsku i bratsku. Iako se Platon dotiče ponajviše erotske vrste ljubavi, na kraju se može uvidjeti kako je ona u potpunosti nebitna, odnosno neusporediva s bratskom ljubavlju. Takvo viđenje ljubavi danas je sve manje aktualno. Ljubav se gleda kao sredstvo, zadovoljstvo, sebično i egocentrično. Ljubav nema smisla ako nije sebedarna, ako se ne žrtvuje i trpi, ako se ne izlaže riziku i ako ne uči. Ljubav odgojitelja traži sve navedeno i nisu bez razloga stari Rimljani rekli „Koga Bogovi mrze, učinili su ga odgojiteljem“. (Martić, str.18, 1997)

Podjela na tri vrste ljubavi mi se činila grubom i besmislenom jer kako je moguće kategorizirati emociju, ali proučivši Platonovu misao, takva podjela postaje logična, štoviše nužna kako bi se bolje shvatili uzroci i djelovanja određenih pobuda. Trostruka podjela ljubavi odražava organsku progresiju prema višim ciljevima gdje jedan oblik završava, drugi počinje. Ne izgleda mi moguće doseći savršenstvo bez da smo prošli kroz niže oblike. Ako se nikad nismo zaljubili, nikad nismo imali prijatelje ne možemo shvatiti što znači voljeti ideju dobra, ljepote, naroda i ljubavi.

“Kad bih sve jezike ljudske govorio i anđeoske,
a ljubavi ne bih imao,
bio bih mjed što ječi
ili cimbal što zveči.

Kad bih imao dar prorokovanja
i znao sva otajstva
i sve spoznanje;
i kad bih imao svu vjeru
da bih i gore premještao,
a ljubavi ne bih imao – ništa sam!

I kad bih razdao sav svoj imetak
i kad bih predao tijelo svoje da se sažeže,
a ljubavi ne bih imao –
ništa mi ne bi koristilo.

Ljubav je velikodušna,
dobrostiva je ljubav,
ne zavidi,
ljubav se ne hvasta,
ne nadima se;
nije nepristojna,
ne traži svoje,
nije razdražljiva,
ne pamti zlo;
ne raduje se nepravdi,
a raduje se istini;
sve pokriva, sve vjeruje,
svemu se nada, sve podnosi.
Ljubav nikad ne prestaje.

Prorokovanja? Uminut će.
Jezici? Umuknut će.
Spoznanje? Uminut će.
Jer djelomično je naše spoznanje,
i djelomično prorokovanje.
A kada dođe ono savršeno,
uminut će ovo djelomično.
Kad bijah nejače,
govorah kao nejače,
mišljah kao nejače,
rasuđivah kao nejače.
A kad postadoh zreo čovjek,
odbacih ono nejačko.

Doista, sada gledamo kroza zrcalo,
u zagonetki, a tada – licem u lice!

Sada spoznajem djelomično,
a tada ću spoznati savršeno,
kao što sam i spoznat!

A sada: ostaju vjera, ufanje i ljubav

– to troje –

ali najveća je među njima ljubav.” (1 Kor, 13, 1-13)

Hvalospjev ljubavi svetoga Pavla najljepše i najbolje opisuje kolika je snaga i ljepota u njoj. Bez svega možemo, ali bez ljubavi ne. Baš poput Platona i sv. Pavao govori o tome kako se ljubav raduje istini i kako nikad ne prestaje, ona je stalna, snažna, neizbrisiva i daje našem životu radost i smisao. Ako nas ljubav vodi kroz sve prepreke i stadije života, pronaći ćemo istinsku sreću, mir i zadovoljstvo. Počevši od prvih trenutaka odrastanja, kroz ljubav upoznajemo razumijevanje, sigurnost, strpljivost i ostale vrline potrebne za stjecanje pozitivnog životnog iskustva. Kasnije stjecanjem prijatelja učimo nesebično davati, biti prisutni u najtežim i najljepšim trenucima svojih i tuđih života. Na poslu, kojeg ako imamo sreće možemo nazvati pozivom, također ljubavlju pokazujemo spremnost na žrtvu, suradnju i želju da se nastavimo truditi, učiti i boriti kako bismo savjesno i spretno odrađivali zadatke i zadaće koje nas svakodnevno očekuju.

LITERATURA:

1. Biblija: Stari i Novi zavjet / Duda, Bonaventura; Kaštelan, Jure. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1991.
2. „Faktopedija“, Ilustrirana enciklopedija 11. izdanje, Mozaik knjiga, 2004.
3. Aristotel, Nikomahova etika, SNL, 1982.
4. Barbarić, Damir, O mjestu filozofiranja, Institut za filozofiju
5. Bradatan, Costica, Umrijeti za ideje, Tim press, 2020.
6. Dawkins, Richard, Sebični gen, Izvori, Zagreb, 2017.
7. Erler, Michael, Platon, Naklada Jurčić, 2008.
8. Evan, Dylan, Introducing evolutionary psychology, Viley and sons, New York, 2000.
9. Kalin, Boris, Filozofija-uvod i povijest, Školska knjiga, Zagreb, 2014.
10. Kokić, Tonči, Pregled antičke filozofije, Naklada Breza, Zagreb, 2015.
11. Krstić, Jana, Problemi unutar Platonove filozofije odgoja i obrazovanja: Uvjetovanje i dvoznačnost u pisanju, Didaskalos vol.3, no.3., 2019.
12. Martić, Ivan, Biserje latinske mudrosti, Libar, Zagreb, 1997.
13. Obradović, Josip, Bračni odnosi i stabilnost braka, Revija za sociologiju, Vol 23 No 3-4, 1992.
14. Platon, Dijalozi, Grafos, Beograd, 1982.
15. Platon, Država, Beogradski izdavačko-grafički zavod, Beograd, 1983.
16. Platon, Eros i Filia, Demetra, Zagreb, 1996.
17. Platon, Odbrana Sokratova, Kriton, Fedon, BIGZ, Beograd, 1976.
18. Podrug, Berislav, Platonov simpozij, Demetra, 2016.
19. Ross, David, Platonova teorija ideja, Kruzak, 1998.
20. Suvremena katolička enciklopedija, Marjan tisak, Split, 2005.
21. Žunec, Ozren, Ideje i ništa, GPF 4(4), 168-208(1986)
22. Žunec, Ozren, Iskonska narav, Matica hrvatska, 2015.

Izjava o izvornosti završnog rada

Ovom izjavom, ja, Tia Major, studentica Učiteljskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, smjer Rani i predškolski odgoj, kao autorica rada pod naslovom Fenomen ljubavi u Platonovom Simpoziju, izjavljujem da sam završni rad izradila samostalno pod mentorstvom izv. prof. dr. sc. Tomislava Krznara. U radu sam koristila literaturu koja je navedena na kraju rada. Tuđe spoznaje, teorije, stavove, zaključke i zakonitosti koje sam izravno ili parafrizirajući koristila u radu, citirala sam i povezala s korištenim bibliografskim jedinicama sukladno Pravilniku za izradu završnog rada objavljenom od strane Učiteljskog fakulteta u Zagrebu.